

Forfatter: Fortegnelsen over Trykkefrihedens Skrifter III, stk. 4

Titel:

Citation: "Fortegnelsen over Trykkefrihedens Skrifter III, stk. 4", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Fortegnelsen bind 3, Fortegnelse paa alle de Skrifter som siden Trykfriheden ere udkomne, stk. 1-27, anm. nr. 1-272, dækkende 14.09.72-14.09.73 [stk. 2-27 ikke averteret i AA]*, Gyldendal, 1773, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-4_003-shoot-workid4_003_004.pdf (tilgået 15. maj 2021)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Fortegnelsen bind 3, Fortegnelse paa alle de Skrifter som siden Trykfriheden ere udkomne, stk. 1-27, anm. nr. 1-272, dækkende 14.09.72-14.09.73 [stk. 2-27 ikke averteret i AA]

Ophavsret Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen.](#)

[↩](#)

49 Kritisk Fortegnelse over alle udkomne Skrifter, siden Trykfriheden.

Tredie Aargang, 4. Stykke.

Jøderne. Et Lystspil i en Akt. af Lessing. Oversat af P. Top Wandal. Hos Forlæggeren Gyldendal i Trompetergangen No. 112 for 1 Mk. Stor 4 1/4 Ark 8vo Lessings Navn har allerede givet Læserne den beste Formodning om Stykkets Værd, Forfatterne er længe siden over vores Roes, og hans udgivne Skuespil ere i Besiddelse af et ligesaa almindeligt, som velfortient Biefald. Hvem tiender dem ikke paa de naive træk, de frugtbare 3die Aargang.

2

[↩](#) 49

[↩](#) Opfindelser, det ægte og smukke Theater-Sprog, der holder sig i en lige Afstand fra den ilde passende Høytravenhed og den smudsige Nedrighed? Men vi ville saa kort, som mueligt, tilkiendegive vore Læsere Stoffet til nærværende Lystspil: En Baron, som var Proprietair, kommer en Aften reysende til sin Landgaard, og bliver overfalden af to forklædte Straten-Røvere, som ved et forloren Skieg gave sig Anseelse af Jøder, men vare egentlig Fogden paa Gaarden og Sogne-Fogden. Ved dette Overfald ankommer lykkeligviis en Reisende, som redder Baronens fra Voldsmændene, hvilke tage Flugten. Af Erkiendtlighed tager Baronens den Reisende hiem med sig i Huus, for at logere Natten over. Om Morgenen (her begynder Handlingen) har disse 2 Skielmer en Samtale om deres mislykkede Foretagende den forrige Aften: Den fremmede Reisende vilde de nok spille et Giempuds for hans utidige Tienstaglighed: For det første vil de fraliste ham hans Uhr: Denne Gierning paatager M. Krum sig at fuldføre; han giver sig i Snak med den Reysende, som just kommer til, og ved at fortælle ham om Jødernes Kneb, og ved at efterligne dem, faaer han Daasen fra den Fremmede i Steden for Uhret. M. Krum, som

3

[↩](#) 51 holder noget af Pigen Lisette, forærer hende uforsigtig denne Daase. Lisette, for at faae udlokket af Christoffer, den Reisendes Tiener, hvem hans Herre er, giver den til ham. Imidlertid favner den Reisende sin Daase, og hans Mistanke falder af adskillige Grunde paa M. Krum: Han aabenbarer Baronens sin Mistanke, og efter anstilt Undersøgelse findes den at være grunder; ja Christoffer selv foreviser sin Herre Daasen, uvidende om, at den tilhørte ham. Ved Anledning af detre Tyverie opdages ogsaa, hvem forrige Aftens Røvere vare. Baronens faaer her nye Aarsag til at prise den Skiebne, der havde sendt denne Reisende, som nu anden Gang var hans Befrier; Begge vare de af en lige venskabelig og ædelmodig Karakter. Baronens har ikke det, som er nok for hans Taknemlighed, til at belønne den Reisende. -@Den Reysende afslaaer al Belønning, den han allene søger i sin Dyds Medvidenhed. Baronens Frøken Dotter, en ung uskyldig Pige, føler ogsaa Venskab, men mere end almindeligt for den Reisende. Faderen har intet imod hendes Venskab, men hans Ønske er paa det nærmeste at kunde forbindes med sin Giest; han tilbyder ham derfor sin Dotters Haand. Saa venskabeligt og ædel-

4

[↩](#) 52

☒ modigt et Tilbud føler den Reisende i sin fulde Vægt; men sættes tillige i en ubeskrivelig Forvirring: Han maae afslaae dette Venskabs Offer; han kan ikke imodtage det, fordi han er — ingen formodede noget saadant! ☒ en Jøde. Denne Opdagelse tilintetgjør Baronens forønskte Hensigt med sin Dotters Forbindelse; men forandrer slet intet i hans Ædelmodighed: Han tilbyder sin

☒ Befrier sin hele Formue — "jeg vil heller,

☒ siger han, være fattig og taknemlig, end riig og utaknemlig., Et stolt Træk, hvis Sandsynligheden var tillige beholden! men det synes nesten at være anbragt for den smukke Morals Skyld; og denne forekommer os at være der, for at henrive vor Agtsomhed fra Usandsynligheden — Vi bede vore Læsere at eftertænke Situationen og Omstændighederne, og da troe vi, at de skulde sande med os, at dette Træk er for stolt, og for overdrevent. Stort var Baronens Tilbud af sin Dotter mod en Mand, som han dog kuns kiendte fra i gaar; men det Tilbud af hans hele Formue — Det er alt for stort! I øvrigt er Stykket meget behageligt og moersomt, og underholder os paa det fortreffeligste ved smukke moralske Træk, ægte komiske Steder og et net Sprog, der kuns paa et

5

☒ 53 Sted ikke gandske beqvemt klingede efter Theatret, vi meene S. 20 "hiin (Venskab) udfordrer lutter vilkaarlige Bevægelser af Sielen" Saaledes taler kuns Philosophen.

☒ No. 15

☒ Til mine Landsmænd og Medborgere, de Danske, Norske, og Holstener. Kiøbenhavn 1772 trykt og tilkiøbs hos Stein for 8 s 2 Ark 8vo.

☒ Af alle de smaae Skrifter, der hidindtil ere udkomne angaaende den Struenfeiske Regiering og den siden paafulgte lykkelige Forandring, er denne Piece maaskee noget nær den allerfornuftigste. Man finder her ikke den enthusiastiske For bittrelse, eller de nedrige Spotterier, der ellers har været dette Slags Skribenteres fælleds Stempel, og som vel har kildret Pøbelen, men været væmmelige for Philosophen.

☒ Med en Upartiskhed, der altid gjør en god Sag Ære, viiser denne Forfatter hvor slet Struensees Foranstalninger og hans personlige Opførsel i mange Henseender har været, hvor lidet got Danmark i Tiden kunde have ventet af

6

☒ 54

☒ denne forvovne Mand, og hvor stor og billig derimod det Haab er, som den evig uforglemmelige Catastrophe lod opgaae for den næsten modløse Nation.

☒ Forfatterens Raisonnements ere temmelig rigtige, han dadler sielden uden Grund, og lader den ulykkelige Cabinets-Minister og hans Indretninger, som oftest vederfares al den Ret, dem kan tilkomme. Dog, at alle hans Efterretninger skulde være gandske tilforladelige, tør vi hverken paastaae, eller nægte, thi Forfatteren er ube- kiendt, og vi vide altsaa ikke, fra hvad Kilder han har kundet hente visse Anecdoter, som i fald de ere sande, dog i det mindste for det Almindelige ere Hemmeligheder, f. Ex. at Grev Struensee længe arbejdede paa at tilintetgjøre den gode Forstaaelse, som herskede imellem Danmark og Rusland: at hans Broder, hvis Grevens Fald en midlertid var indtruffet, skulde have forestaaet alle vore Financer: at en heel Skare af Tydske var forskrevet herind til geistlige og verdslige Embeder i Kiøbenhavn og Sorøe: at man tænkte paa en Forordning, hvorved det danske Sprog skulde afskaffes i begge Rigerne, og det tydske derimod indføres i Love, Forordninger, Memori-

7

☒ 55 aler, offentlige Skrifter, i Prædikener, Underviisninger i Skoeler og paa Akademiet; (dette Ind- fald er saa latterligt, at vi neppe kunde troe det) og endelig at man nu er i Begreeb med at for- andre den seenest udgangne Hoverie-Forordning. Hvorvidt alt dette er rigtig eller ikke maae vi overlade til dem at paakiende, som Nøyerere veed Tingenes rette Sammenhæng.

☒ I Anledning af denne forventende nye Bestemmelse i Bondens Arbejde yttrer Forfatteren tillige den Tanke, at enhver Provints, ja ethvert Stift udfordrer en egen Hoverie-Forordning; men dersom dette Project skulde være af nogen Nytte, saa maatte man først supponere, at Naturen i Henseende til Jordbundens Beskaffenhed og Cli- materne de Oeconomiske nemlig, som bestemmes ikke efter Astronomiske Cirkler, men efter Planternes Spire - og Blomstre-Tiid, havde fundet for got at følge Landets politiske Inddeeling i Stifter, og hvem tør tiltroe Naturen denne forudseende Føyelighed; men i andet Fald, naar speciellere locale Bestemmelser skulde sinde Stæd, maat- te samme ikke indskrænke sig til hele Stifter, men forandres efter enhver enkelt Hovedgaard, og endda blev det vigtige Spørgsmaal at afgjøre,

8

☒ 56

☒ hvorvidt visse Landstrækningers forskellige Dyrknings Maade burde afgive nogen Regel i Henseende til Hoveriet. Sagen er vist problematisk, og fortæner nøyagtig Overlæg.

☒ No. 16.

☒ Fridlev, eller den ædelmodige Prints, en Fortæling af Emanuel Balling. Trykt hos M. Hallager, og sælges hos Forfatteren i Klareboderne No. 9, og hos Buch paa Nørregade No. 245. for 1 Mark 4 Ark 8vo.

☒ Hr. B. har vildet gjøre en Patriots Gierning, og udbrede vor elskte Prinds Friderichs Ære — Hvilken Dansk og Norsk biefalder ey et saa værdigt Forsæt, og med Fornøyelse istem- mer saa fortient en Herres Lovtaler! Nærværende Stykke er en Fortæling om Prindsens Patriotiske Handlinger fra hiin forrige Aars store Dag indtil nærværende Tiid. — Som Beviser anfører Hr. B. adskillige Breve, som af Hans Kongelige Høyhed ere skrevne og tilsendte adskillige øvrigheds Personer hist og her i Provintser- ne, og som angaae Sagernes retskafne Bestyrelse, hvilke alle bære Mærke af det retsindigste

9

☒ 57 og for Undersaatternes Vel ømmeste Hjertelav. Vi kunde ikke andet end rose Forfatterens patriotiske Aand; der indgav ham en Tanke, som han har udført i en Smag, og i et Sprog, der geraa- der ham til Ære. Allene den antique Mine han har givet sin Fortæling, falder, synes os, noget tvungen: Tingene, som fortælles, ere heel nye, og Forfatteren fortæller dem og gandske ligefrem, saaledes som Rygtet og Erfarenheden har lært, og hver Dag lærer os derom; maatte ikke heele Fortælingen have en mere antique Udseende, for at de Benævnelser af Frode, Fridlev, Gu- derne, o. s. v., kunde taales? — Men hvad skal vi gjøre af en Chrysoros ved Frodes Hof! Denne Vittighed opofrer uden Tvivl Sandsynligheden, og vi tænke paa et gammelt rynket Ansigt med en Skønplet.

☒ No. 17.

☒ Trende Skulde-Digte til Oplysning i vore Tidens Historie, I. Nye Prøve af Skrive-Frihed. II. Tanker over Jule-Aftens Feide. III. Frimodige Tanker over Hevnens Dag i en Samling paa nye og meget forbedrede udgivne af I. Langebek. Kiøbenhavn

10

☒ 58

☒ 1772, trykt, og tilkiøbs hos Stein for 2 Mk.

☒ 8 s. 19 Ark 4to.

☒ Lejligheds Poesier, saadanne som visse glædelige eller sørgelige Omstændigheder ved en Art af indvortes eller udvortes hypothetisik Nødvendighed og en Giæring i Blodet frembragte, fy- nes med Rette at kunde fordre en Slags Over- seelse; den Lune, hvori Digteren under slige Vilkaar befinder sig, den Heede, som opvarmer ham, kan undskylde mange Feyl, der ellers maatte være utilgivelige. Men naar en Forfatter tiltroer sine smaae Stykker saadan Værd, at han, efter længere Tid til Overlæg, og med koldt Blod, udgiver dem i en Samling; saa frasiger han sig stiltiende alle de Friheder og Privilegier, han tilforn som Lejligheds Digter kunde beraabe sig paa. Han samtykker da paa nye sit første Arbeyde, og giver følgelig Verden Ret til at bedømme sig paa en anden Maade, end forhen. Han paatager sig at indestaae for Feylene, og han kon ikke fortryde paa, om andre finde for got at opdage dem.

☒ Da Hr. Stats-Raad Langebek først, som ubenævnt, lod disse Piecer, han her leverer i en Samling, hver for sig udflyve, bleve de op-

11

☒ 59

☒ tagne med et næsten almindeligt Bifald. Nyt

☒ Prøve af Skrivefriheden var den som først

☒ udkom, den tildrog sig strax en særdeles Op- mærksomhed og fik utallige Velyndere. At finde Behag i det pirrende og stiklende er en Drivt, som er de fleste Mennesker egen, og en Drivt, som paa den Tiid understyttedes af Sagernes fortvivlede Tilstand, og en brændende Begierlighed efter at see en lykkelig Forandring i Møde; man læste den nys Prøve med en kildrende Fornøyelse; ikke saa meget for dens politiske

Maximers Rigtighed eller Nyhed; thi de ere for største Deelen gandske trivielle, som mere for de Personer og Stats-Indviklinger, som adskillige Stæder udtrykkelig sigtede paa; kort, man læste den som man læser personlige Satirer; og at der i omtalte Piece virkelig findes mange saadanne Træk behøve vi ikke at bevise, man vil selv tydelig nok spore dem, og i al Fald maae Hr Etats-Raad- den ved sin egen Tilstaaelse, (see Anmerkningen med tilhørende Text Pag. 11,) afgive det beste Vidnesbyrd.

[X Tanker over Jule Aftens Feyde](#)

[X gjorde ligeledes megen Opsigt, men vilde endnu](#)

12

[X 60](#)

[X](#) have gjort mere, hvis den efter sin Bestemmelse, og Hr. Forfatterens Hensigt havde seer Lyset, førend Hoved-Personerne faldt. Men Bogtrykkeren torde ikke lade et ukiendt Hitte-Barn komme for Dagen, førend de befrygtende Uleyligheder af sammes Antagelse, vare forsvundne. Beskrivelsen over denne fatale Feyde er fuld af bidende og vittige Satirer; og deri bestaaer dens Fortie- nester. Kuns Spørsmaal, om det var overensstemmende med en god Statsborgers Pligter paa saa kritisk en Tiid at lade denne Piece bekiendtgjøre, thi at det ikke virkelig skeede, er som sagt, ikke Hr. Forfatterens, men Bogtrykkerens skyld. Vist nok maae Hr. Etats-Raad- den selv have troet det, derom kan vi ikke tvivle, da han ved denne nye Udgave har approberet dens første Bestemmelse; men vi kan langt fra ikke bifalde denne Meening. Naar Despotisme er i en Stat steget til det højeste, naar følgelig en overordentlig Misfornøjelse og Forbittrelse udgjør den herskende Tænkemaade, da befinder Statslege- met sig i den allerhidsigste Sygdom, alle hero- iske Lægemedler, naar de ikke bruges med Forsigtighed og det beste Overlæg, vilde være i Stand til gandske at befordre dets Undergang, en Pal-

13

[X 61](#) liativ-Cuur derimod, af dem, som have Lejlighed og Forstand til ret at anvende den, er det eneste, der i saa Fald kan nyttes, indtil Himlen, der altid vaager for den retfærdige Sag, ved en lykkelig Omveltning giver et forønsket Udslag. Saa længe Staten endnu er i denne farlige Forfatning, er det unægtelig en fornuftig Undersaats helligste Pligt; (ikke af en krybende Føyelighed mod Usurpateuren, det vilde være afskyeligt, men af Kierlighed til Fædrenelandet, og sine ulykkelige Medborgere,) at tie og at taale, og i sær omhyggelig at vogte sig for et hvert Skridt, der endnu mere kunde ophidse Almuen og bringe den i Harnisk. Følgerne heraf torde ellers blive alt for farlige, man kunde fremskynde Voldsmandens Forræderie, som Sindighed og betænksomt Mod, skulde have forekommet; man veed, hvor lidet Pøblen er i Stand til at udføre store Desseius, alle dens Foretagender ere voldsomme og overilende, og dersom ikke en almægtig Haand havde bestemt Danmark et Lægemedel, som hævede Sygdommen, uden at lade os crepere af Recidiverne; saa havde i sær Kiøbenhavn desværre havt alt for stor Grund til at befrygte de allersørgeligste Optrin. Sa-

14

[X 62](#)

[X](#) gen er bekiendt nok, og vi kan beraabe os paa den af Hr. Etatsraaden selv hyppig anførte Cølnske Gazet: Hvor det heder: "le zele du peuple pour le Roi & sa Maison & la Patrie s'accrut si palpablement, qve les gens sensés prévoioient autant une revolution, qv'ils la souhaitoient avec ardeur; mais ce qv'on craignoit fut, qve le petit Peuple ne portat un coup mortel à l'Etat, qv'il meditoit de sauver. Og videre: Le Zele de plusieurs, etant trop vif, pour approuver la prudente lenteur de ces Personnes royales, on risqvoit a tout moment de voir s'allumer un feu, qv'on ne pouroit plus eteindre." Var det vel billigt, at oppuste denne Ild ved at gjøre Ministerium mere forhadt end det var, dog dette var vel ikke mueligt; thi Forbitrelsen var gaaet til det yderste — men Digtet over Jule Aften efterlod intet paa sin Side til at forestille Vedkommende latterlige og afskyelige; et Træk i sær var paa den Tid, saa odieux og dristig, at vi endog nu undser os ved at udtegne det, da Comissions Dommen næsten ikke har vildet udlade sig derom. Dog noget maae altid skienkes en Digter, som i det hele viser saa reen og ivrig en Patriotisme, saa megen Rede- lighed og Guds frygt, som den der overalt udmærker Hr. Etats-Raad- den.

15

[X 63](#)

[X](#) Det tredie Stykke i denne Samling et

[X](#) Frimodige Tanker over Hævnens Dag,

[X](#) dette er maaskee af dem alle det beste. Deri indbefattes de fleste Struenseiske Foranstaltninger, og mange smukke Anmærkninger og Moraler m. v. og er sammenskrevet med en satirisk Munterhed, der efter

Tidernes Forfatning havde sin Grund i de» Glæde og Sindsroelighed et afkastet Aag har foraarsaget Hr. Forfatteren tilligemed enhver reedelig Dansk Undersaat; det lader sig læse med Fornøjelse, og vil altid formedelst de historiske Efterretninger, nogle tvetydige Byerygter iberegne, blive et af de beste blant Le Stykker, som den frugtbare 17de Januarii i saa stor en Mængde fremavlede.

⌘ I almindelighed maa man tilstaae disse Poesier den Roes, at de ere fulde af Vittighed og artige Indfald, skiøndt disse maaskee undertiiden ere lidt for uædle. Stilen og Sproget er ey heller det beste, Poesien er noget plat, og en stor Deel af de Bibelske Sentenzer, som fylde halve Sider, ere ikke anvendte paa saa naturlig og utvungen en Maade, som de burde, det synes f. Ex@af S. 59 sammenlignet med S. 34 at Propheten

16

⌘ 64 Daniel skulde have spaaet om den 17de Januarii, men hvem tør troe, at Hr. Etatzraaden skulde mee- ne dette for Alvor, da denne Skriftfortolkning er alt for nye og fremmed.

⌘ No. 18.

⌘ Forsøg til et nyt Ugeblad uden Titel: saa skal man ey laste Titelen; i disse kritiske Tider maa man forekomme alt. No. 1 Kiøbenhavn 1772. Trykt hos Hallager og selges hos Bog-handler Buch paa Nørregade for 2 skilling. 1/2 Ark 8vo.

⌘ Her er Begyndelsen til et Ugeblad, hvilket, saa vel som en Deel andre har havt den Skiebne, at døe i Fødselen — enten fordi Publicum ikke nok med sine Penge har fyldestgiort Forfatterens Hensigt; eller fordi han i dette ene Blad har faaet udøst saa meget af sin Galde paa den Medicinske Tilskuer, at han manglede Materie til de formodentlig følgende Stykker.